

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СЕСТРИНСЬКОЇ СПРАВИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

І. М. Мельничук, І. Л. Стасюк

*ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського МОЗ України»*

У статті окреслено та проаналізовано сутність теоретичних основ підготовки майбутніх фахівців сестринської справи до професійної діяльності.

THEORETICAL FOUNDATIONS OF NURSING SPECIALISTS TRAINING FOR PROFESSIONAL ACTIVITY

I. M. Melnychuk, I. L. Stasiuk

I. Horbachevsky Ternopil State Medical University

The core of the theoretical foundations of future nursing specialists training for professional activity for professional activity is defined and analyzed in the article.

Вступ. Одним із головних завдань навчання студентів у медичних коледжах є підготовка кваліфікованих конкурентоспроможних медсестринських кадрів із високим рівнем професійних знань, умінь, навичок, досвіду виконання професійних функцій, формування у них кращих людських і професійних якостей, що складають основу професійної та деонтологічної компетентності майбутніх медичних сестер.

Аналіз педагогічних і медичних літературних джерел свідчить, що науковці досліджували питання виховання гуманності у студентів медичного коледжу в процесі фахової підготовки [1], визначали завдання біоетики та медичної деонтології для фахівців медичної галузі [2], вивчали стан сучасної медсестринської освіти в умовах інтеграції України в європейський освітній простір [3] та ін. Однак визначення оптимальних шляхів організації освітнього процесу в вищих медичних навчальних закладах потребує комплексного поєднання світових тенденцій і державних підходів у навчанні медичних сестер, фундаментальних досліджень і наукових досягнень у реалізації сучасних напрямів інновації професійної підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах медичного спрямування. Окреслені чинники складають теоретичні основи під-

готовки студентів до професійної діяльності, аналізу котрих присвячується означена стаття, оскільки ця проблема ще не була предметом наукових розвідок сучасних дослідників.

Основна частина. Для конкретизації та поглибленого аналізу теоретичних основ підготовки фахівців сестринської справи до професійної діяльності їх структуровано в чотири групи.

До 1 групи віднесено документи світового масштабу, в яких акцентовано увагу на різних аспектах проблеми забезпечення світового співтовариства кваліфікованими кадрами сестринської справи. У 2 групу входять вітчизняні законодавчі акти, документи, в яких відображаються засади кадрової політики держави стосовно майбутніх фахівців цього профілю. 3 група теоретичних основ охоплює фундаментальні наукові праці, в яких конкретизується сутність засадничих понять: «підготовка», «професійна підготовка фахівців», «підготовка до професійної діяльності», «готовність», «сестринська справа», «фахівці сестринської справи». 4 групу теоретичних основ складають напрями сучасних наукових розвідок, в яких обґрунтовані педагогічні інновації, експериментальні методики, що оптимізують процеси професійної підготовки майбутніх медичних працівників середньої ланки.

Розглянемо зміст усіх груп теоретичних основ професійної підготовки майбутніх фахівців сестринської справи.

До 1 групи теоретичних основ віднесено резолюції Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я, в яких акцентовано увагу на багатьох проблемах кризи кадрових ресурсів. Це Резолюції, прийняті в 2004–2005 рр. – «Міжнародна міграція медико-санітарного персоналу: загроза систем охорони здоров'я в країнах, що розвиваються», у 2006 р. – «Швидке збільшення масштабів підготовки працівників охорони здоров'я» та «Зміцнення сестринської та акушерської справи» [4]. У Концепції розвитку кадрових ресурсів охорони здоров'я на 2012–2016 рр. проблеми, пов'язані з кадровими ресурсами цієї сфери, визначаються одними з основних перешкод досягнення цілей тисячоліття у сфері розвитку [5].

За оцінками ВООЗ, нині у світі нараховується більше як 59 млн медико-санітарних працівників, однак кадровий дефіцит (як лікарів, так і медичних працівників середньої ланки) з роками зростатиме [4]. Щодо середнього медичного персоналу, то, починаючи з 2000 р., спостерігається стала тенденція до його скорочення. Це викликає дисбаланс у системі надання якісної медичної допомоги в напрямі сестринського догляду за місцем проживання, патронажної служби, реабілітації тощо [6]. Науковці стверджують, що зменшення потенціалу системи охорони здоров'я задовольняти потреби населення визначається чотирма проблемами: значна кількість фахівців полишають країну або професію; зниження якості професійної підготовки фахівців, що приходять у систему після завершення навчання; зростання вимог до системи охорони здоров'я; брак мотивації та зацікавленості медичних сестер у поліпшенні результатів власної професійної діяльності [7].

Таким чином, враховуючи стан кадрового забезпечення сучасного суспільства фахівцями сестринської справи, проблема професійної підготовки майбутніх медичних сестер окреслюється як одна з найважливіших у системі як охорони здоров'я, так і в системі професійної освіти.

До 2 групи теоретичних основ підготовки фахівців сестринської справи віднесено державні документи, в яких окреслено основні вимоги до медичних сестер. З освітньої точки зору, «освітньо-кваліфікаційні характеристики» визначаються МОН України як частина «освітніх стандартів», які окреслюють коло компетенцій, яких повинен набути фахівець після закінчення

свого навчання [7]. З огляду на сутність роботи медичної сестри, «професійні кваліфікаційні характеристики» фахівців цього профілю визначені МОЗ у «Довіднику кваліфікаційних характеристик професій працівників» (наказ № 117 від 29 березня 2002 р.), що містить перелік усіх професій галузі та містить детальний опис і відповідні мінімальні професійні вимоги.

З 1989 р. спеціальність «Медична сестра», яка існувала до цього, була перейменована на спеціальність «Сестринська справа», що більш суттєво відображала суть фаху [8]. З метою наближення медсестринської освіти до рівня міжнародних стандартів Міністерством охорони здоров'я України введена ступенева медсестринська освіта: підготовка дипломованих медичних сестер; медичних сестер-бакалаврів та медичних сестер-магістрів. Фахівці сестринської справи поступово стають ключовою фігурою у профілактиці захворювань і просвітницькій роботі серед населення щодо здорового способу життя, повноправним партнером сімейних лікарів.

Розкриваючи зміст 3 групи теоретичних основ професійної підготовки майбутніх медичних сестер, конкретизуємо сутність основних дефініцій нашого дослідження: «підготовка», «професійна підготовка», «підготовка до професійної діяльності», «професійна готовність». У педагогічному словнику С. Гончаренка поняття «підготовка» розглядається як процес набуття сукупності знань, умінь, навичок, оволодіння якими дає змогу бути спеціалістом у певній галузі. Професійна підготовка охоплює процеси виховання інтелекту, засвоєння систематизованих знань з певного профілю, набуття необхідних умінь і навичок для практичної професійної діяльності й формування на їх основі світогляду, загальнолюдських цінностей [9], а вдосконалення процесів професіогенезу – процесу формування фахівця – може стати основним інструментом подальших перетворень у цій галузі [10].

Аналіз різних трактувань поняття «підготовка до професійної діяльності» дає можливість стверджувати, що її результатом є професійна готовність або готовність до професійної діяльності, що формується в процесі здобуття студентом певного фаху, професії.

Слушним у цьому сенсі є тлумачення поняття «професія», яке (за В. Погрібною) відображає характеристику підготовленості людини до виконання певних професійних функцій [11]. Дослідниця визначає професійну діяльність як систему «взаємозалежних дій (операцій) працівників, виконуючи які, вони отримують навмисні результати – необхідні для життя...» [11].

За баченням О. Маркович, під підготовкою фахівців сестринської справи до професійної діяльності необхідно розуміти вільне володіння ними фундаментальними та спеціальними знаннями й уміннями в питаннях комплексного догляду за пацієнтами; здатність до аналітичного мислення і творчої діяльності, що пов'язана з їхніми функціональними обов'язками; здатність до самовдосконалення і самонавчання тощо [12].

До 4 групи теоретичних основ підготовки майбутніх фахівців сестринської справи віднесено наукові дослідження, в яких відображено результати вивчення різних аспектів професійної освіти фахівців цього профілю. Аналіз означеної групи теоретичних основ проводився у двох ракурсах: вивчення особливостей і напрямів підготовки медсестринського персоналу вітчизняними науковцями, а також у закордонних дослідженнях.

Розглянемо основні аспекти досліджень підготовки фахівців сестринської справи, що були предметом наукових пошуків вітчизняних дослідників. Так, історичні аспекти розвитку медичної освіти досліджували Л. Клос та І. Круковська. Вітчизняні науковці вивчали також досвід професійної підготовки медичних сестер в інших країнах. У дослідженні Ю. Лавриш охарактеризовано основні педагогічні засади професійної підготовки медичних сестер в університетах Канади, визначено етапи становлення і розвитку вищої сестринської освіти в цій країні на основі результатів історико-педагогічного аналізу; виявлено особливості структури та змісту наукових ступенів системи професійної підготовки медичних сестер (ступеневий характер організації навчального процесу, ефективність методів інтеграції теоретичної та практичної складових, пріоритетність формування професійного критичного мислення студента засобами проблемно-пошукового методу навчання, реалізація міжпредметних зв'язків при впровадженні інтердисциплінарних програм, інтегрування фахових та психолого-педагогічних дисциплін, дотримання принципів послідовності, наступності, індивідуалізації навчання, формування дослідницьких умінь і навичок).

Сучасним проблемам підготовки майбутніх фахівців сестринської справи в Україні присвячені роботи в галузі педагогіки О. Андрійчук (виховання гуманності), Л. Артемчук (комп'ютерне оцінювання професійних знань), К. Куренкової (формування професійних цінностей), О. Марковича (формування професійних умінь засобами алгоритмізації), О. Шавальової (ре-

алізація компетентнісного підходу в математичній підготовці студентів медичних коледжів в умовах комп'ютеризації навчання) та ін.

На думку Є. Бастракової, у професійному становленні особистості медичного працівника середньої ланки (на прикладі медичної сестри) мають займати фундаментальні та прикладні дослідження, спрямовані на вироблення принципів формування професійно важливих характеристик фахівця, що дозволить визначити алгоритм продуктивного професійного становлення. У дослідженні Є. Коваленко окреслено особливості когнітивного диференціювання, інтелектуального та особистісного розвитку студентів середнього медичного навчального закладу; І. Островська конкретизувала психологічні особливості навчання спілкуванню студентів медичних училищ.

Значна кількість досліджень підготовки медичних сестер була дотичною не лише до галузі педагогічної, а й медичної науки. Так, М. Шегедин визначала медико-соціальні основи реформування медсестринських кадрових ресурсів системи охорони здоров'я. Закордонні дослідники реалізували системний підхід до технології середньої медичної освіти; доводили необхідність удосконалення багаторівневої професійної системи освіти медичних сестер та ін.

Поєднання різних аспектів вивчення проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців сестринської справи базується на врахуванні законодавчих актів світового і державного рівнів, різнопланових наукових досліджень, спрямованих на вдосконалення освітнього процесу в медичних коледжах, що в комплексі становлять теоретичні основи досліджуваного феномена.

Висновки. У процесі визначення теоретичних основ підготовки фахівців сестринської справи до професійної діяльності враховувалися історичні та сучасні тенденції в галузі медичної освіти. Теоретичний аналіз основ підготовки майбутніх медичних сестер із вищою освітою окреслив актуальні проблеми, що визначають специфіку розвитку професійної освіти фахівців медсестринства. Одним із напрямів удосконалення професійної підготовки фахівців медсестринства є використання інноваційних педагогічних технологій у навчанні студентів. Перспективи подальших розвідок у даному напрямі вбачаємо в розробці інноваційних методик формування деонтологічної компетентності майбутніх фахівців сестринської справи, яка є важливою особистісною ознакою кваліфікованого працівника в галузі медсестринства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрійчук О. Я. Виховання гуманності у студентів медичного коледжу в процесі фахової підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / О. Я. Андрійчук. – К., 2003. – 21 с.
2. Завдання з біоетики та медичної деонтології для педіатрів / О. П. Волосовець, Н. В. Нагорна та ін. – Донецьк, 2004. – 52 с.
3. Клименюк В. П. Сучасна медсестринська освіта в умовах інтеграції України в європейський освітній простір / В. П. Клименюк, Л. Ф. Сінельнікова // Буковинський медичний вісник. Спец. вип. за матеріалами Конгресу «Розвиток медсестринської справи в Україні». – Чернівці : Буковинський держ. мед. ун-т, 2007. – С. 30–35.
4. Стратегии развития кадров здравоохранения в Европейском регионе [Электронный ресурс] / Европейский региональный комитет. Пятьдесят седьмая сессия. Белград, Сербия, 17–20 сентября 2007 г. – Режим доступа : http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0005/74543/RC57_rdoc09.pdf
5. Концепция развития кадровых ресурсов здравоохранения на 2012–2016 гг. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.mz.gov.kz/files/resurs_14.10.2011.doc
6. Авраменко Т. П. Кадрова політика у реформування сфери охорони здоров'я : аналітична доповідь / Т. П. Авраменко. – К. : НІСД, 2012. – 35 с.
7. Роль управління кадровими ресурсами у покращенні результатів діяльності системи охорони здоров'я України : посіб. – К., 2009. – 72 с.
8. Федешин-Сорока М. А. Історія розвитку сестринської справи в Україні / М. А. Федешин-Сорока, Д. В. Козак // Медсестринство. – 2011. – № 4. – С. 20–21.
9. Качеровська Т. В. Навчально-ігрове проектування у професійній підготовці майбутніх менеджерів організацій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Качеровська Тетяна Василівна. – Одеса, 2005. – 275 с.
10. Мельничук І. М. Теорія і методика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Мельничук Ірина Миколаївна. – Тернопіль, 2011. – 585 с.
11. Погрібна В. Л. Соціологія професіоналізму : монографія / В. Л. Погрібна. – К. : Алерта : КНТ : ЦУЛ, 2008. – 336 с.
12. Маркович О. В. Формування професійних умінь майбутніх медичних сестер хірургічного профілю засобами алгоритмізації : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Маркович Олексій Володимирович. – К., 2008. – 284 с.

Отримано 15.03.17